

ČEŠTINA V DOBĚ HUSOVĚ

Národnostní situace na počátku 15. století

dekret kutnohorský 18.1. 1409

kázání v češtině

Konrád Waldhauser

kaple betlémská - kazatelé: Štěpán z Kolína, Štěpán z Pálče, Jan Hus

nové literární žánry

např. válečná píseň Ktož jsú boží bojovníci (text ve Výboru¹)

ukázky <http://www.husitstvi.cz/husite-v-pisnich.php>

vědecká díla:

lékař Křišťan z Prachatic (asi 1366-1439): Knihy o mocech
rozličného koření

astronom a lékař Jan Ondřejův, zvaný Šindel (asi 1375- po
1456)

JAZYK JANA HUSA

(asi 1371 nebo 1369/70) – 6. 7. 1415

ad syntax:

vnitřní rýmy a rytmičovaná kóla

- List z kostnického vězení 10.6. 1415

„psal sem list tento **vám** / v žaláři v oko**vách** / čekaje nazajtr**ie**
na smrt odsúze**nie** /“

„nedajte hubiti / dobrých kněží; / Mistře Martínku, učedníče, //
pomni, co sem tě / věrně učil /“

- traktát Dcerka

„již pozná duše, že co bude kto zde **sieti**,

to bude po smrti **žieti**.

Psota po psotě **leze**

a duše se do pekla **veze**.“

hromadění synonym a antonym

- z listů J. Husa 1411-1414

„ať se neduživý **hněvá** a **škeří**; **tisknú** a **núzie** kniežata, pány,
rytieře i chudú obec“

[Kristus] „...podstúpiv žízeň i lačnost, zimu i vedro, trud i
nespanie...“

„On böh a my jeho stvoření, on pán a my slúhy, on všeho světa král a my lidičkové
nestateční, on bez hříechu a my hříešní, on nepotřebný* a my potřební.“

* nepotřebující (pomoc), tj. soběstačný

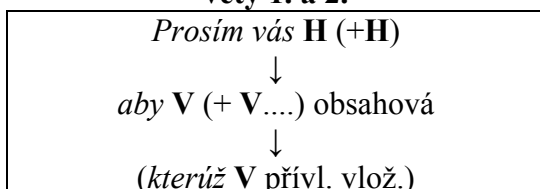
¹ *Výbor z české literatury doby husitské I.* Praha 1963, s. 324-325.

syntaktický paralelismus (výjimečné)

● list přátelům 10.6. 1415

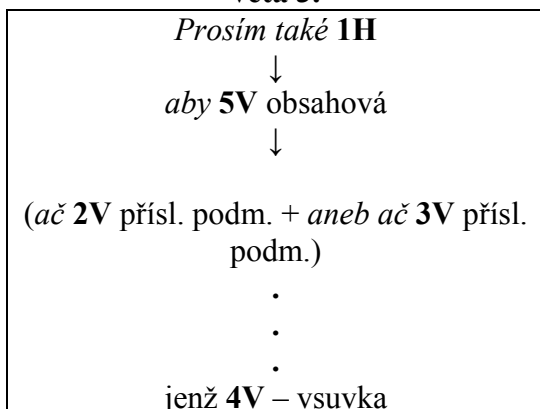
- 1. *Prosím vás a napomínám, aby pána boha poslouchali, jeho slovo velebili a rádi slyšeli a plnili.*
- 2. *Prosím vás, aby pravdy boží, kterúž sem z božieho zákona psal a z řeči svatých kázal a psal, aby se té drželi.*

věty 1. a 2.

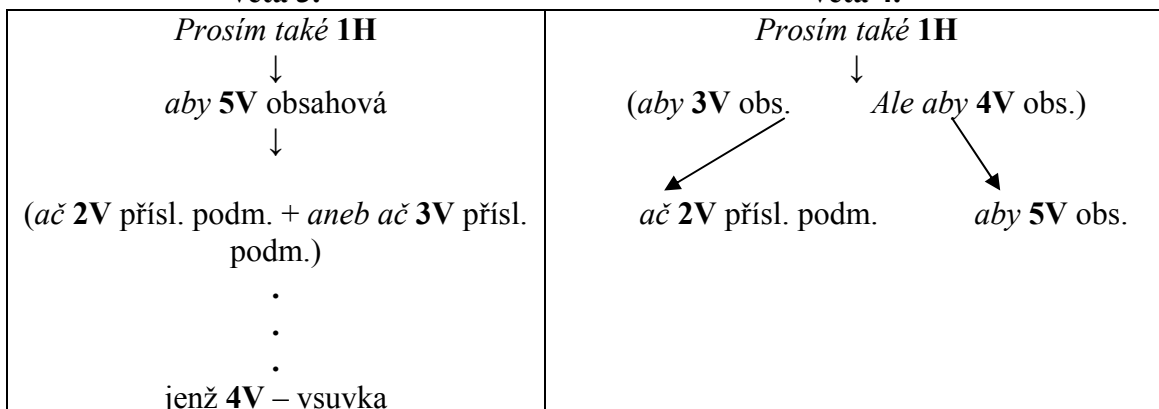

- 3. *Prosím také, ač by kto ote mne slyšal na kázání neb súkromie co proti pravdě božie, aneb ač bych kde psal, jenž úfám bohu, toho nenie, aby toho nedržal.*
- 4. *Prosím také, ač kto viděl mé lehké obyčeje v mluvenie neb v skutciech, aby se jich nedržal, ale aby za mě boha prosil, aby mi ráčil odpustiti.*

věta 3.

věta 4.

lineární stavba souvětí (to častější)

„Tak napomínám tě, aby, když súdíš, peněz řečí nehonil, jakož mnozí činie, že sprostná nebožátka pro jedno slovo z sprostnosti řečené, odsuzují o peníze a někdy i o hrdlo...“

ad lexikum:

Husovy neologismy:

na –ník : *blahotník, chlubník*

-č: *dokonavač, domnivač*

-ec: *svatokrádec, svatokupec*

na –dný – odpovídají lat. -bilis:

nekúpedlná milost, nevyčiščená vina

vidědlný, nevidědlný

tvoření českých synonym:

práv uk místo *jurista*

Zlatá ústa/ Zlatoustý místo *Johannes Chrysostomus*

nová kompozita:

smilnomluvec, křivochvalec, křivověrec, hnojikyd, hodoválek (z *hody váletí*)

Hus a Bible (ad lexikum)

Hus – biblické parafráze	Bible olomoucká Dt 28, 15-26
<i>Nebudeš-li chtieti slyšeti hlasu Pána boha svého, aby ostřiehal a činil všecka přikázanie jeho, i duchovnie obyčeje, ješto já prikazuji dnes, spadnú na tě všechny kletby tyto a chopie se tebe.</i>	<i>Pakli nebudeš chtieti slyšeti hlasu Hospodina boha tvého, by choval i plnil všecka přikázanie jeho i duchovnie obyčeje, ješto já tobě prikazuji, spadnú na tě všechny kletvy tyto, i uvieží se v tě.</i>
<i>...prokletá stodola tvá a prokleté všechny jiné věci tvé...</i>	<i>... prokletá stodola tvá, prokleté všechno nádobie tvé...</i>
<i>Pustí na tě Pán hlad a lačnosť i trestánie,... pro tvá vymyšlenie psotná, v kterýchž opustil si jeho.</i>	<i>Přivede Hospodin hlad na tě i treskánie i lačnosť,... pro tvá vymyšlenie psotná, v nichžtos ostal jeho.</i>
<i>Přičiň tobě Pán šelmu, až tě i zatrátí s země, do niežto přijdeš k držení...</i>	<i>Přičini tobě Hospodin šelmu, doňadž tebe neztrávi s země, do niežto přijdeš k držení...</i>
<i>Poddá tě Pán padajícího před neprátely tvými ...</i>	<i>Poddá tě Hospodin, že padneš před svými vrahy ...</i>

Hus o svém vyjadřování:

„I mámť úmysl, abych což mohu, najlehčie vyložil k rozumu čtenie...“

De orthographia Bohemica – asi 1411

diakritický pravopis

punctus rotundus (ve funkci dnešního háčku): ž, ṡ, č, ṙ, ḋ, ṫ, ṅ,

l = l̇; ch necháno

gracilis virgula (ve funkci čárky nad vokály)

vliv češtiny na jiné jazyky

píšťala

do N: *pischol, pettstole*

kolem 1450 doloženo ve F: *pistole*

dnes fr. *le pistolet* [pistole] = „pistole“

houfnice

N *hauffenitz* – *Haubnitze* – *Haubitze*

F doloženo 1515 *obuz* [obü], i dnes = „střela, granát“